

РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

Бадер
Антон Васильович

Збройне насилля як вид політичного насилля

УДК 323.2:316.624.3
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2020.1.02>

Бадер Антон Васильович
кандидат історичних наук, доцент,
директор Навчально-наукового
інституту історії, міжнародних відносин
і соціально-політичних наук
ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»
площа Гоголя, 1, Старобільськ, Україна

У статті розглянуто головні концепції політичного насилля, які сьогодні склалися в українській та зарубіжній політології. Робиться наголос на аналізі тих досліджень, які розглядають політичне насилля як агресивну політичну поведінку, яка в перспективі може перерости у збройне насилля. Серед завдань, які поставив собі автор, такі: розгляд головних концепцій політичного насилля, які сьогодні склалися в українській і зарубіжній політичній науці; виявлення головних напрямів дослідження політичного насилля вітчизняними й зарубіжними науковцями; аналіз головних стратегій протидії політичному насиллю; розроблення власної концепції політичного насилля під час досягнення політичних цілей.

У результаті проведеного дослідження автор дійшов висновку, що класифікація політичного насилля за критерієм застосування зброї є виправданою. Проведений аналіз сутності політичного насилля дав змогу автору стверджувати, що науковці по-різному підходять до масштабів цього явища. Частина авторів явно перебільшує роль політичного насилля, особливо незброєних його форм, у функціонуванні суспільства, розглядаючи політику або переважно як сферу насильства, або залом цілком виводячи її з насильства.

Спираючись на договірну теорію, автор стверджує, що внутрішнє політичне насилля вважається, по суті, усвідомленим самообмеженням членів державно організованої громади. Він зазначає, що, перебуваючи в тій чи тій державі, суспільство не відчуває повсякчасного, тотального насилля над собою. Зрозуміло, що вказаний феномен суттєво залежить від форми політичного режиму. Навіть у недемократичних державах громадяни не відчувають постійного, тотального насилля над собою.

Автор зазначає, що, незважаючи на дискусійність феномена соціального та політичного насилля, ні в кого не виникають сумніви, що збройне насилля є дійсно насиллям. Незаперечним є і той факт, що збройне насилля як складник політичного насилля суттєво впливає як на функціонування, так і на зміну політичних систем. Збройне насилля можна вважати крайньою формою політичного насилля, що є своєрідним антиподом усім іншим формам насилля.

Ключові слова: політичне насилля, збройне насильство, політичний режим, концепція, українські науковці, зарубіжні концепції політичного насильства.

Вступ. Політичне насилля, як важливий політологічний феномен, завжди привертало увагу українських і зарубіжних науковців. Актуальність дослідження цього питання пояснюється тим, що в умовах нестабільного розвитку державницьких інститутів України на сучасному етапі окремі політичні угруповання намагаються використовувати певні елементи політичного насилля у процесі досягнення влади. Це, своєю чергою, зумовлює появу подальших ризиків дестабілізації суспільно-політичного становища в державі.

У цьому контексті вельми важливими є завдання системного вивчення політичного насилля, а також комплексний аналіз поглядів та його трактувань, що сьогодні склалися у вітчизняній і світовій політологічній науці. Серед аспектів, які найменше розглянуті українськими та зарубіжними науковцями, є значення збройного насилля в політичній діяльності.

Мета та завдання. З огляду на вищевикладене метою статті є детальне вивчення головних наукових концепцій збройного насилля як складника політичного насилля, що були

сформульовані зарубіжними та вітчизняними науковцями. Це, своєю чергою, дасть змогу виробити стратегію протидії негативним наслідкам застосування збройного насилля у процесі втілення політичних завдань.

Реалізація цієї мети залежить від виконання низки завдань:

1. Розглянути головні концепції збройного насилля як складника політичного насилля, які сьогодні склалися в українській і зарубіжній політичній науці.

2. Визначити провідні напрями дослідження політичного насилля вітчизняними та зарубіжними науковцями.

3. Проаналізувати головні стратегії протидії політичному насиллю.

4. Розробити авторську концепцію подолання наслідків політичного насилля під час досягнення політичних цілей.

Методи дослідження. З огляду на мету та завдання статті головним методом дослідження є метод порівняльного аналізу наукових робіт дослідників, які займалися тими чи тими аспектами політичного насильства.

Для нас зрозуміло, що збройне насилля є явищем політичним, на цій основі воно відмежовується від, скажімо, кримінального. Відповідно, перед нами стоїть завдання з'ясування сутності та виявлення видів політичного насилля.

Результати. Політичне насилля як феномен суспільно-політичного життя будь-якої країни досліджувався багатьма українськими та іноземними політологами. У межах проблеми пошуку сутності політичного насильства важливим є напрацювання Б. Капустіна, який намагався проаналізувати всі наявні інтерпретації насильства та дійшов висновку, що воно відіграє провідну роль у політиці [11, с. 104]. Г. Арендт писала, що, навпаки, за грецькою та римською традиціями, влада ототожнюється не із силою, а з правом і законом, вона була покликана покінчити з пануванням однієї людини над іншою. Конкретно для греків політика асоціювалася зі свободою від тиранів, а отже, основою відносин панування та підпорядкування є зовсім не насилля [11, с. 104]. В. Межуєв констатує кардинально протилежну позицію про те, що в сучасній політичній науці склалася ціла традиція або розглядати політику переважно як сферу насильства, або загалом цілком виводити її з розуміння насильства [18, с. 105].

Цілком зрозуміло, що марксизм також концентрує увагу на ролі насильства в політичній сфері, однак його першопричиною тут є несправедливі економічні відносини. Розвиваючи вказані ідеї, В. Ленін розширює роль цього феномена та зазначає, що кожна держава застосовує насилля, вся різниця полягає лише в тому, застосовується це насилля проти експлуатованих чи проти експлуататорів [1, с. 270]. «Держава – це сфера примусу. Було б божевіллям відкидати насилля, особливо в епоху диктатури пролетаріату», – пише В. Ленін [1, с. 270].

У схожому аспекті розглядали насилля Л. Троцький та М. Вебер, висловлюючи думку про те, що будь-яка держава ґрунтується на ньому. Останній, зокрема, зазначав, що держава «... є відносинами панування людей над людьми, що спирається на легітимне <...> насилля як засіб» [3, с. 645].

Інтегруючою кардинально різні підходи до розуміння сутності політичного насилля можна вважати позицію І. Ільїна. Дослідник, вивчаючи на початку ХХ ст. природу та особливості політичного насильства в більшовицькій Росії, дійшов висновку, що санкція насильства стає єдиною опорою держави, коли слабшає та зникає авторитет державної влади. У вказаній ситуації народом керують

через страх: державна влада домагається слухняності погрозами, насильством і примусом. Однак за таких умов громадяни також не шанують більше свою державну владу. Вони, щоб уникнути насильства, лицемірно зображують слухняність, проте насправді ненавидять поневолювача та шукають можливості помститись [9, с. 114].

З аналізу наведених позицій розуміння сутності політичного насилля стає очевидна строкатість підходів до цієї проблеми, що ускладнює формулювання терміна аналізованого явища. Наведемо декілька найбільш поширених дефініцій. Наприклад, І. Ліпатов визначає політичне насилля як ідеологічно зумовлену та матеріально забезпечену дію класів, націй, соціальних груп і соціальних інститутів, що реалізує їхні цілі, спрямовану на застосування засобів примусу з метою завоювання, утримання, використання державної влади, досягнення політичного панування на міжнародній арені, управління соціальними процесами в класових інтересах» [16, с. 10].

На думку А. Кугая, політичне насилля – це придушення або примусове обмеження свободи волі соціального суб'єкта, що зумовлене діями соціальних сил, які прагнуть до політичної влади, її здійснюють і стверджують певний соціально-політичний ідеал [14, с. 13].

Л. Левченко у своїй дефініції політичного насилля на перший план виносить примус. Зокрема, на думку дослідника: «Політичне насилля – це примус, що використовується як засіб нав'язування волі суб'єкта з метою оволодіння владою, насамперед державною, її використання, розподілу, захисту [15, с. 18].

А. Піджаків, так само як і А. Дмитрієв та І. Залисін, робить акцент на фізичному аспекті та визначає, що політичне насилля – це фізичний примус, який використовується як засіб нав'язування волі суб'єкта з метою оволодіння владою, передусім державною, її використання, розподілу, захисту [19, с. 54; 7, с. 21].

Певною мірою підсумовуючи аналіз сутності та дефініцій політичного насилля, Є. Балацька зазначає: «... насилля є інструментом досягнення політичних цілей. І саме в цьому сенсі воно є універсальним і певною мірою затребуваним будь-якою владою» [1, с. 39]. На нашу думку, державна влада є метою, а боротьба за неї з використанням політичного насильства – засобом досягнення цієї мети.

З метою деталізації сутності політичного насилля та виявлення місця збройного насилля як його компонента проаналізуємо наявні типології цього феномена.

Наприклад, один із найбільш відомих дослідників політичного насилля Д. Галтунг розділяє його на три типи: пряме, структурне та культурне. Пряме насильство має точний адресат і чітко визначене джерело його походження. Своєю чергою, структурне насильство вбудовано в соціальну систему. «... Людей не просто вбивають за допомогою прямого насильства, але також їх вбиває соціальний лад», – зазначив Д. Галтунг. Основним завданням культурного є легітимація та легалізація перших двох типів насилля [5, с. 34].

Схожу класифікацію описує у своїй роботі «Про насилля» і С. Жижек. Однак автор по-іншому визначає його види. Зокрема, він виділяє суб'єктивне, об'єктивне та символічне політичне насилля. Ці типи, на нашу думку, подібні до прямого, структурного та культурного видів насилля, що запропоновані Д. Галтунгом [8, с. 14].

Т. Горр концентрує увагу на внутрішньополітичному рівні, а його типологія заснована на державницькому критерії. Дослідник розділяє насильство, що реалізоване державою та її компонентами, та насильство мас і класів. Насильство держави він зводить до використання сили для запобігання відхиленням у поведінці громадян і підтримання внутрішнього спокою. Своєю чергою, насильство мас і класів поділяється на:

- заворушення – відносно спонтанне, неорганізоване політичне насильство зі значною участю мас (страйки із застосуванням насильства, бунти, локалізовані повстання тощо);

- змови – добре організоване політичне насильство з обмеженим числом учасників (організовані політичні замаху, тероризм, партизанські війни невеликого масштабу, заклоти, повстання, перевороту);

- внутрішні війни – добре організоване політичне насильство з широкою участю мас, націлене на знищення режиму або руйнування держави та супроводжується систематичним насильством (включно з широкомасштабним тероризмом, партизанською війною та революцією) [21, с. 11].

Поширеною в науковій літературі є і класифікація П. Вілкінсона. Дослідник типологізує насильство, спираючись на масштаб та інтенсивність, цілі та завдання. Відповідно до першого критерію автор поділяє вказаний феномен на:

- масове, куди відносить бунти та вуличне насильство, збройне повстання й опір, революцію та контрреволюцію, державний або масовий терор і репресії, громадянські війни;

- політичне насильство невеликих груп. У цю категорію ввійшли ізольовані акти сабо-

тажу або атаки на власність, окремі спроби політичних убивств, війна політичних банд, політичний тероризм, партизанські рейди на території іноземних держав.

Згідно з другим критерієм політичне насильство було розділено на:

- внутрішньокомунальне (захист групових інтересів у конфлікті з ворожими етнічними та релігійними групами);

- протестуюче (вияв люти та протесту, може використовуватися для того, щоб переконати уряд виправити недоліки);

- преторіанське (використовується для насильницьких змін в уряді);

- репресивне (має на меті придушення реальної або потенційної опозиції);

- супротивницьке (перешкоджає урядовій владі);

- терористичне насильство (має на меті залякування жертв для досягнення політичних цілей);

- революційне та контрреволюційне насильство (їхня мета – або знищити конкретну політичну систему, або її захистити);

- війна (є досягненням політичних цілей засобами військової перемоги над супротивником) [13, с. 304].

Низка сучасних авторів вважає, що типології П. Вілкінсона не вистачає чіткості у розмежуванні окремих видів політичного насилля. Зокрема, за ознакою цілей не зрозумілі підстави розведення преторіанського та супротивницького, репресивного та контрреволюційного насильства [12, с. 75].

Зважаючи на розширене розуміння сутності насилля, І. Ліпатов сформулював свою, досить поширену у науковій літературі, типологію. Дослідник класифікує насильство, беручи до уваги багато критеріїв. Наприклад, за суб'єктом він розрізняє державне та опозиційне насилля; за об'єктом – внутрішньодержавне та міждержавне; за засобами – збройне, правове, економічне, ідеологічне тощо; за програмними цілями – революційне та реакційне; за результатами – конструктивне і деструктивне [16, с. 12].

З аналізу наведених вище типологій можна констатувати, що їхні автори взяли за основу як схожі, так і досить відмінні критерії. Це призвело до того, що певні класифікації пересікаються, а деякі – взаємовиключають одна одну. З огляду на це низка сучасних дослідників (А. Піджаков, Ф. Решецький, Ш. Байрамов) у колективній роботі «Типологія політичного насилля» пропонують авторську розгорнуту типологію політичного насилля [12, с. 76].

Узагальнивши різні класифікації, вони називають такі види: за сферою дії (внутрішньо-державне та міждержавне); за належністю суб'єктів насильства до державної влади (державне та недержавне); за ступенем організованості (стихийне та структуроване); за кількістю учасників (індивідуальне, колективне, масове); за джерелом ініціативи (оборонне та агресивне); за масштабом (одиночне й масове); за інтенсивністю (високе, середнє й низьке); за соціальною характеристикою суб'єкта насильства (соціально-класове, етнічне, релігійне); за спрямованістю та глибиною соціальних наслідків (реформістський, радикальне, консервативне); за способами дії на об'єкт (демонстративне та інструментальне); за використовуваними засобами (збройне та неозброєне).

У вказаній розвідці окрему увагу приділено такому цікавому феномену та виду політичного насилля, як мілітаризм. Зокрема, у роботі зазначається: «Справедливо вважається, що в основі будь-якої державної політики (у минулому та сьогодні) лежить значний феномен такого виду політичного насильства, як мілітаризм, який може розвиватися в умовах миру та досягти свого апогею в період війни. <...> Можна припустити, що ми маємо справу з особливим видом державного політичного насильства кримінального характеру під назвою “мілітаризм”. Цей вид політичного насильства різноманітний як в історичному, так і в соціальному й військовому аспектах» [12, с. 76].

Окрім того, в аналізованій роботі визначаються основні форми політичного насильства. До них було віднесено такі: бунт, зіткнення політичних угруповань, повстання, громадянську війну, партизанську війну, переворот, тероризм, репресії. Автори підкреслюють, що види та форми політичного насильства тісно між собою пов'язані, можуть переходити один в одного та надавати потужний взаємний вплив [12, с. 76].

Досить чіткою є і авторська типологія політичного насилля Б. Мартиненко. На думку дослідника, від конструкту політичного насильства відходять три гілки: міждержавне, державне, недержавне. Він зазначає, що міждержавне насильство не ділиться. Своєю чергою, з державного насильства виокремлюється тип внутрішньо-державного, що класифікується на: пряме та структурне; індивідуальне структуроване та колективне структуроване; конструктивне та деструктивне; раціональне та ірраціональне насильство.

«З недержавного насильства виділяється тип опозиційного насильства, що поділя-

ються на такі види: організоване та стихійне; конструктивне та деструктивне; раціональне та ірраціональне. Раціональний вид опозиційного насильства підрозділяється на мирне, збройне, етнічне, релігійне. З ірраціонального виду опозиційного насильства виділяється реакційне насильство, що підрозділяється на масове, контрреволюційне, одиночне. Одиночне насильство класифікується на неструктуроване та індивідуальне насильство. Як одиночне, так і контрреволюційне, а також масове насильство можуть бути класифіковані на збройне, етнічне, релігійне. Крім того, з контрреволюційного насильства виділяються колективне та колективне неструктуроване насильство», – пише Б. Мартиненко [17, с. 57].

Автор також додає, що з внутрішньо-державним і недержавним типами насильства тісно пов'язані та переплетені форми здійснення насильства. До таких форм він відносить: збройне, правове, економічне, ідеологічне, релігійне, терористичне, реформістське, радикальне, консервативне, демонстративне, інструментальне, агресивне, оборонне, навмисне, ненавмисне, преторіанське, репресивне, високо інтенсивне, середньо інтенсивне, низько інтенсивне [17, с. 57].

Є класифікації, в яких основним критерієм поділу політичного насилля на види виступає форма його здійснення. Наприклад, Р. Файзрахманов розрізняє збройне та незбройне насильство. До незбройного дослідник відносить страйки, демонстрації, мітинги (з боку громадян конкретної держави) й такі насильницькі дії, як: обмеження та заборона діяльності громадських об'єднань і рухів, введення надзвичайного стану тощо (з боку держави) [20, с. 20].

Подібною до вказаної є класифікація української дослідниці А. Бобрової. Вона розділяє політичне насилля на дві основні категорії – традиційне і нетрадиційне. На думку авторки, у традиційному виді використовується фізичний примус, щоправда, сюди вона відносить лише тероризм і локальні етнічні війни. Нетрадиційне – зводиться до символічного, інформаційного, психологічного насилля та консцієнтальних війн, воно реалізується без застосування фізичного примусу [2, с. 7].

Висновки. Проаналізувавши наявні в політологічній науці концепції політичного насилля, можна стверджувати, що його класифікація за критерієм застосування зброї є виправданою. Наведений вище аналіз сутності політичного насилля показує, що науковці по-різному підходять до масштабів цього явища. Частина авторів явно перебільшує роль політичного

насилля, особливо незбройних його форм, у функціонуванні суспільства, або розглядаючи політику переважно як сферу насильства, або взагалі цілком виводячи її з насильства.

Натомість згідно з договірною теорією, на якій засновано багато сучасних концепцій та навіть державних доктрин, внутрішнє політичне насилля вважається, по суті, усвідомленим самообмеженням членів державно-організованої громади. Дійсно, перебуваючи в тій чи тій державі, ми не відчуваємо повсякчасного, тотального насилля над собою. Зрозуміло, що вказаний феномен суттєво залежить від форми політичного режиму. Однак ми стверджуємо, що навіть у недемократичних державах громадяни не відчувають постійного, тотального насилля над собою. За класичною теорією Д. Істона на вході в політичну систему є як імпульс-вимога, так і імпульс-підтримка, без якого вона функціонувати також не може. Сюди слід додати, що громадяни ведуть себе правомірно через усвідомлений вибір, конформізм, і лише частина населення – боячись покарання.

Загалом, ми не збираємось вступати в полеміку щодо ролі насилля в суспільстві, що триває вже понад сто років. Однак підкреслимо одну дуже важливу у розрізі нашого дослідження деталь. Незважаючи на дискусійність феномена соціального та політичного насилля, ні в кого не виникають сумніви, що збройне насилля є дійсно насиллям. Незаперечним є і той факт, що збройне насилля суттєво впливає як на функціонування, так і на зміну політичних систем. Збройне насилля можна вважати крайньою формою політичного насилля. Проте ми висловлюємо припущення, що багато видів соціального, економічного, психологічного, неозброєного політичного насилля спрямовані на недопущення збройного насилля, вирішення поставлених завдань без його застосування. За цією логікою збройне насилля виступає своєрідним антиподом усім іншим формам насилля.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балацька О. Політичне насилля як політико-культурний феномен: специфіка, детермінація, тенденції : монографія. Старобільськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2018. 385 с.
2. Боброва А. Основні форми сучасного політичного насилля : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.01. Київ, 2005. 19 с.
3. Вебер М. Избранные произведения. Москва : Прогресс, 1990. 808 с.
4. Берковиц Л. Агрессия: причины, последствия и контроль. *Психологос: энциклопедия практической психологии* : сайт. URL: http://www.psychologos.ru/articles/view/leonard_berkovic_agressiya_dvoe_zn_

prichinyzpt_posledstviya_i_kontrol (дата обращения: 20.06.2018).

5. Галтунг Д. Культурное насилие. *Социальные конфликты: экспертиза, прогнозирование, технологии разрешения*. Москва, 1995. Вып. 8. С. 34–38.
6. Денисенко В. Ціннісні основи історичних форм буття людини. *Вісник Львівського університету. Серія : Філософсько-політологічні студії*. Львів : Вид-во ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. Вип. 1. С. 75–86.
7. Дмитриев А., Зальсин И. Насилие: социологический анализ. Москва : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2000. 328 с.
8. Жижек С. О насилии. Москва : Изд-во «Европа», 2010. 184 с.
9. Ильин И. Мир перед пропастью. *Политика, хозяйство и культура в коммунистическом государстве*. Часть I и II. Москва : Русская книга, 2001. С. 114.
10. Истон Д. Категории системного анализа политики. *Антология мировой политической мысли* : в 5 т. / ред.-науч. совет : пред. совета Г. Семигин и др. Москва : Мысль, 1997. Т. II: Зарубежная политическая мысль XX в. С. 629–642.
11. Капустин Б. К понятию политического насилия. *Полис*. 2003. № 3. С. 104.
12. Коврижных О. Сущность и типология политического насилия. *Гуманитарный вектор*. 2010. № 4 (24). С. 45–54.
13. Козырев Г. Политическая конфликтология. Москва : ИНФРА Форум, 2008. 432 с.
14. Кугай А. Природа политического насилия и его роль в современном мире : автореф. дисс. ... канд. филос. наук. Москва, 1993. 22 с.
15. Левченко Л. Політичне насилля як різновид тиску у владних структурах. *Наук. пр. Чорноморського держ. ун-ту імені Петра Могили. Серія : Політологія*. 2008. Т. 79. Вип. 66. С. 18–21.
16. Липатов И. Сущность и основные формы политического насилия в современных условиях (философско-социологический анализ) : автореф. дисс. ... канд. филос. наук. Москва, 1989. 24 с.
17. Мартыненко Б. Классификация государственно-правового насилия. *Общество и право*. 2012. № 5 (42). С. 56–58.
18. Межуев В. Насилие и свобода в политическом контексте. *Полис. Политические исследования*. 2004. № 3. С. 104–113.
19. Пиджаков А. Сущность и разновидности политического насилия. Москва : ЭКСМО-ПРЕСС, 2008. 136 с.
20. Файзрахманов Р. Вооруженное насилие как проблема и предмет юридического образования (теоретико-методологические основы анализа). *Мир юстиции*. 2003. № 2. (май-июнь). С. 19–20.
21. Gurr T. *Why Men Rebel*. Princeton: Princeton University Press, 1974. XI. P. 11.

REFERENCES:

1. Balacka O. (Ed.). (2018) *Politychne nasillya yak polityko-kulturnij fenomen: specifika, determinaciya, tendencyi: monografiya* [Political violence as a political and cultural phenomenon: specificity, determination, tendencies]. Starobilsk : DZ "LNU imeni Tarasa Shevchenka" [in Ukrainian].

2. Bobrova A. (Ed.) (2005) Osnovni formi suchasnogo politichnogo nasillya : avtoref. dis. ... kand. polit. nauk : 23.00.01 [The main forms of modern political violence]. Kyiv [in Ukrainian].
3. Veber M. (Ed.). (1990). Izbrannye proizvedeniya [Selected works]. Moskva : Progress [in Russian].
4. Berkovic L. (Ed.) Agresiya: prichiny, posledstviya i kontrol [Aggression: causes, consequences and control]. *Psihologos: enciklopediya prakticheskoy psihologii* : sajt. URL: http://www.psichologos.ru/articles/view/leonard_berkovic_agressiya_dvoe_zn_prichinyzpt_posledstviya_i_kontrol (data obrasheniya: 20.06.2018) [in Russian].
5. Galtung D. (Ed.) (1995). Kulturnoe nasilie [Cultural violence]. *Socialnye konflikty: ekspertiza, prognozirovanie, tehnologii razresheniya*. Moskva. Vyp. 8 [in Russian].
6. Denisenko V. (Ed.). (2011). Cinnisni osnovi istorichnih form buttya lyudini [Value bases of historical forms of human existence]. *Visnik Lvivskogo universitetu. Seriya : Filosofska-politologichni studiyi*. Lviv : Vid-vo LNU im. Ivana Franka [in Ukrainian].
7. Dmitriev A., Zalsin I. (Ed.). (2000). Nasilie: socio-politicheskij analiz [Violence: a socio-political analysis]. Moskva : Rossijskaya politicheskaya enciklopediya (ROSSPEN) [in Russian].
8. Zhizhek S. (Ed.). (2010). O nasilii [About violence]. Moskva : Izd-vo "Evropa" [in Russian].
9. Ilin I. (Ed.). (2001). Mir pered propastyu. Politika, hozyajstvo i kultura v kommunisticheskom gosudarstve [The world before the precipice. Politics, economy and culture in a communist state]. Chast I i II. Moskva : Russkaya kniga [in Russian].
10. Iston D. (Ed.). (1997). Kategorii sistemnogo analiza politiki [System policy analysis categories]. *Antologiya mirovoj politicheskoy mysli* : v 5 t. Moskva : Mysl [in Russian].
11. Kapustin B. (Ed.). (2004). K ponyatiyu politicheskogo nasiliya [To the concept of political violence]. *Polis*. № 3 [in Russian].
12. Kovrizhnyh O. (Ed.). (2010). Sushnost i tipologiya politicheskogo nasiliya [The essence and typology of political violence]. *Gumanitarnyj vektor*. № 4 (24). [in Russian].
13. Kozyrev G. (Ed.). (2008). Politicheskaya konfliktologiya [Political Conflict Studies]. Moskva : INFRA Forum [in Russian].
14. Kugaj A. (Ed.). (1993). Priroda politicheskogo nasiliya i ego rol v sovremennom mire : avtoref. diss... kand. filos. nauk [The nature of political violence and its role in the modern world]. Moskva [in Russian].
15. Levchenko L. (Ed.). (2008). Politichne nasillya yak riznovid tisku u vladnih strukturah [Political violence as a kind of pressure in power structures]. *Nauk. pr. Chornomorskogo derzh. un-tu imeni Petra Mogili. Seriya : Politologiya*. T. 79. Vip. 66 [in Ukrainian].
16. Lipatov I. (Ed.). (1989). Sushnost i osnovnye formy politicheskogo nasiliya v sovremennyh usloviyah (filosofsko-sociologicheskij analiz) : avtoref. dis... kand. filos. nauk [The essence and basic forms of political violence in modern conditions (philosophical and sociological analysis)]. Moskva [in Russian].
17. Martynenko B. (Ed.). (2012). Klassifikaciya gosudarstvenno-pravovogo nasiliya [Classification of state-legal violence]. *Obshestvo i pravo*. № 5 (42) [in Russian].
18. Mezhev V. (Ed.). (2004). Nasilie i svoboda v politicheskom kontekste [Violence and freedom in a political context]. *Polis. Politicheskie issledovaniya*. № 3 [in Russian].
19. Pidzhakov A. (Ed.). (2008). Sushnost i raznovidnosti politicheskogo nasiliya [The essence and varieties of political violence]. Moskva : EKSMO-PRESS [in Russian].
20. Fajzrahmanov R. (Ed.). (2003). Vooruzhennoe nasilie kak problema i predmet yuridicheskogo obrazovaniya (teoretiko-metodologicheskie osnovy analiza) [Armed violence as a problem and subject of legal education (theoretical and methodological bases of analysis)]. *Mir yusticii*. № 2. (maj-iyun) [in Russian].
21. Gurr T. (Ed.). (1974). Why Men Rebel. Princeton : Princeton University Press [in English].

Armed violence as a form of political violence

Bader Anton Vasylovych

Candidate of History Science, Docent,
Director of the Educational-Scientific
Institute of History, International Relations
and Socio-Political Sciences
Luhansk Taras Shevchenko
National University
Gogol Sq., 1, Starobilsk, Ukraine

The article discusses the main concepts of political violence that have developed today in Ukrainian and foreign political science. Emphasis is placed on analyzing research that views political violence as aggressive political behavior that could run into armed violence. Among the tasks set by the author: reviewing the main concepts of political violence that have developed today in Ukrainian and foreign political science; identifying the main areas of study of political violence by domestic and foreign scientists; analysis of the main strategies for counteracting political violence; developing own concept of political violence while achieving political goals.

As a result of the study, the author concluded that the classification of political violence by the criterion of the use of weapons is justified. The analysis of the essence of political violence allowed the author to claim that scientists are different in approach to the scale of this phenomenon. Some authors clearly exaggerate the role of political violence, especially the unarmed forms of it, in the functioning of society, viewing politics either primarily as a sphere of violence, or generally deriving it from violence.

Relying on agreement theory, the author argues that domestic political violence is considered to be, in fact, a conscious self-restraint on members of a state-organized community. He notes that while in a particular state, society doesn't experience all-day, total violence against itself. It is clear that this phenomenon depends on the form of the political regime. Even in undemocratic states, citizens don't experience constant, total violence against themselves.

The author notes that despite the debatable phenomenon of social and political violence, no one has any doubt that armed violence is indeed violence. There is no doubt that armed violence, as a component of political violence, has a significant impact on the functioning and change of political systems. Armed violence can be considered an extreme form of political violence and acts as a counterpart to all other forms of violence.

Key words: political violence, armed violence, political regime, concept, Ukrainian scientists, foreign concepts of political violence.